

[kop] 6 Met video werken aan kwaliteitsverbetering van interacties

In een sfeervol oud schoolgebouw in Vught is kinderdagverblijf de Blauwe Lijster gevestigd. Op het eerste gezicht is er niets bijzonders te zien. Het gebouw straalt een kindvriendelijke sfeer uit, de leidsters zijn lief en betrokken, de kinderen zijn lekker aan het spelen. Het vernieuwende aspect speelt zich grotendeels achter de schermen af: het team werkt met Video Interactiebegeleiding, oftewel 'VIB'. Op gezette tijden loopt Ardi, leidinggevende en VIB-begeleider, rond met videoapparatuur. Zij maakt opnamen van een leidster die met kinderen bezig is. Daarna houdt ze een nabespreking met de betreffende leidster, waarbij ze samen de opnamen beeldje voor beeldje bekijken. De leidster leert hierdoor de signalen van kinderen beter op te merken; ze wordt zich ervan bewust hoe zij met kinderen omgaat.

[tussenkop] Achtergrond

Voor Stichting Kinderopvang Nederland / SKON, de beheerder van kinderdagverblijf de Blauwe Lijster, staat kwaliteit hoog in het vaandel. In de actuele situatie, waarin kinderopvang een marktvoorziening is geworden, moeten organisaties extra goed nadenken over de prijs - kwaliteit verhouding. Leidsters bepalen voor een groot deel de kwaliteit van de opvang. Om hier meer zicht op te krijgen heeft SKON een landelijk onderzoek geïnitieerd, uitgevoerd door de Universiteit Leiden. Uit dit onderzoek, waarbij SKON ook inhoudelijk betrokken was, kwam naar voren dat er nog wel wat te verbeteren valt aan de kwaliteit van de leidster-kind interactie. De uitslag was voor SKON een dringende reden om op zoek te gaan naar manieren om de kwaliteit van de omgang tussen leidsters en kinderen te verbeteren. Een zoektocht die leidde naar de methode Video Interactiebegeleiding / VIB.

De VIB-methode is al langer bekend in de jeugdzorg. De Associatie Intensieve Thuisbehandeling / AIT (een landelijk opererende organisatie die zich specifiek richt op het bevorderen van pedagogisch handelen) bewaakt de kwaliteit van de methode. SKON is partner en licentiehouder van AIT geworden om de methode VIB te implementeren in de kinderopvang. VIB is opgenomen in het opleidingsplan van SKON en wordt gefinancierd uit het opleidingsbudget.

Inmiddels heeft SKON meerdere opgeleide video-interactiebegeleiders (VIB'ers). Ook Ardi van Wiechen, hoofd van de Blauwe Lijster, is opgeleid tot VIB'er. Zij geeft zowel in haar eigen kinderdagverblijf als in andere teams video-interactiebegeleiding. Daarnaast is zij ook opleider, dat wil zeggen dat ze in- en extern ook anderen opleidt tot VIB'er.

[tussenkop] Pedagogische visie

VIB sluit nauw aan bij de pedagogische visie van SKON. Het team van de Blauwe Lijster heeft die visie vertaald naar haar eigen pedagogisch werkplan. De eigenheid van kinderen vormt de basis voor het werk. Een belangrijk uitgangspunt is dat het kinderdagverblijf een veilige omgeving moet zijn voor een kind, waar ouders hun kind met een gerust hart achterlaten. Je kunt op verschillende manieren werken aan een veilige omgeving. In het belang van de fysieke veiligheid van kinderen voert het kindercentrum een Risico Inventarisatie Veiligheid en Gezondheid uit, gecontroleerd door de GGD-inspectie. Want natuurlijk mag er niets mankeren aan de temperatuur van de koelkast en de veiligheid van bouw- en spelmaterialen. "Maar het belangrijkste", vindt Ardi, "is de dagelijkse omgang tussen leidsters en kinderen". Pas als leidsters adequaat reageren op signalen van kinderen, voelen kinderen zich geborgen en 'emotioneel veilig'. Een tweede belangrijk uitgangspunt van het team is dan ook dat kinderen met respect begeleid worden. Dat betekent bijvoorbeeld dat als een leidster een kind corrigeert, zij alleen het gedrag afkeurt en niet het kind. Ardi verwacht dat het werkplan aangepast en verder ingevuld zal worden met de verworvenheden en veranderingen die VIB heeft opgeleverd naar gelang de principes van VIB verder ingebed raken in het team

[tussenkop] Wat is Video Interactiebegeleiding?

In de praktijk van videobegeleiding maakt de VIB'er van iedere leidster drie keer een video-opname. Zo'n opname duurt meestal maar 5 minuten, maar biedt altijd genoeg gespreksstof. In de nabespreking van ongeveer een half uur, bekijken de VIB'er en de leidster samen de video-opname. Regelmatig wordt de band stilgezet en praten VIB'er en leidster over wat opvalt. Een aantal scènes wordt heel gedetailleerd geanalyseerd. In elke opname zijn goede interacties te zien, de VIB'er zoemt

in op die geslaagde momenten. Dat is een bewuste keuze, omdat mensen vooral leren van hun succeservaringen. Door te zien wat ze goed doet, ontdekt een leidster meestal uit zichzelf waar ze iets beter zou kunnen doen. Ardi: "Door te kijken naar de beelden laat ik de leidster ervaren waar haar krachten liggen. Van daaruit kunnen we opbouwen."

VIB is gebaseerd op een aantal interactieprincipes die de leidraad vormen bij het nabespreken van de video-opname:

- signalen en initiatieven van het kind opmerken;
- laten merken dat je het kind gehoord en gezien hebt;
- benoemen wat het kind en de leidster doen;
- zorgen dat er sprake is van beurtverdeling in de interactie leidster – kind;
- ik-benoeming.

Het uitgangspunt bij VIB is dat kinderen voortdurend initiatieven nemen en dat ze zich daardoor ontwikkelen. Een kind ervaart steun en bevestiging als een leidster deze initiatieven herkent en werkelijk ontvangt. Leidsters moeten een kind heel secuur volgen om een juiste reactie op het juiste moment te kunnen geven. Daarbij komt nog dat de initiatieven bij het ene kind veel makkelijker te herkennen zijn dan bij het andere kind. Met VIB leert een leidster élk initiatief van élk kind te herkennen en daar op de juiste wijze op te reageren.

[tussenkop] VIB in de Blauwe Lijster

Nadat Ardi in 2003 haar certificaat als VIB-begeleidster haalt, introduceert ze VIB als werkwijze in haar team. De leidsters krijgen een demonstratievideo te zien en reageren positief. Rosalie: "Ik vond het leuk en het maakte me nieuwsgierig. Het leek me een heel goede manier om stil te staan bij je werk." Sommige leidsters vinden het in eerst instantie wel een beetje eng. En ook nu nog klinkt het nog wel eens: "Help, daar komt Ardi weer aan met haar camera!" Voor iedereen is het even wennen om beelden van jezelf te zien. Maar die cameravrees verdwijnt snel; inmiddels vragen leidsters zelf om opnames als ze met een kind in een moeilijke situatie zitten en niet weten hoe ze eruit kunnen komen. De evaluatieve VIB-gesprekken naar aanleiding van de opnames, hebben niets te maken met de eveneens evaluatieve functioneringsgesprekken. In het begin zijn leidsters daar wel bang voor, wat een belemmering vormt voor een open en zelf-kritisch gesprek. Nu duidelijk is dat het hier om twee totaal verschillende soorten van gesprek gaat, met een verschillend doel en een andere status, hebben de leidsters hun aanvankelijke aarzeling overwonnen.

Ardi doet de video-interactiebegeleiding zowel in haar eigen team als in andere teams. Zij vindt zelf dat het voor- en nadelen heeft om als leidinggevende in haar eigen team te werken: "Je hebt verschillende petten op. Als je als manager binnenstapt vallen je wel eens dingen op, bijvoorbeeld in de inrichting van de ruimte. Maar ik vind het belangrijk om blanco te beginnen met VIB. Dan moet je die andere dingen even helemaal loslaten. Ik zet dan de leidinggevende-pet af en de VIB-pet op." Leidster Rosalie vindt het juist prettig om van haar eigen leidinggevende VIB te krijgen. "Doordat ik Ardi ken, kan ik mezelf zijn. Bij iemand anders zou ik misschien de neiging hebben om me anders voor te doen." Overigens weet Ardi dat de videobeelden altijd de eigen patronen van de leidsters zichtbaar maken, ook als iemand zich anders probeert voor te doen.

Inmiddels hebben alle leidsters van de Blauwe Lijster met deze vorm van begeleiding te maken gehad. Het blijkt vooral lastig om tijd vrij te maken voor de nabespreking. De leidsters worden hiervoor uit de groep gehaald. Aan de andere kant is het wel erg prettig dat de begeleiding 'in huis' gebeurt en meestal wordt het probleem opgelost door te bespreking te plannen op de uren dat de kinderen in bed liggen. Op een echte VIB-dag, als Ardi met veel leidsters gesprekken heeft, wordt een invalleidster ingezet.

[tussenkop] De dagelijkse praktijk

Rosalie geeft een voorbeeld van wat er bij haar in de groep veranderd is door de VIB: "Ik vond het brood smeren tussen de middag altijd een lastig en stressvol moment. De kinderen zijn dan moe en hebben honger. Eigenlijk wil je de kinderen een rustig moment geven, maar er moet veel tegelijkertijd gebeuren. Door VIB heb ik geleerd om dat te zien en te benoemen. Ik zeg nu tegen een kind dat mijn

aandacht probeert te trekken: 'Ik zie dat jij een boterham wilt. Zal ik er ééntje voor je smeren?' Dan wacht ik even af hoe het kind reageert, om vervolgens weer daarop te reageren. Als alle kinderen door elkaar roepen, benoem ik dat ook: 'Ik zie dat jullie allemaal honger hebben.' Het effect is dat de kinderen zich gehoord, gezien en begrepen voelen en dan rustig af kunnen wachten."

De sfeer in de groep is dus beter geworden, er is meer rust. Ardi voegt daaraan toe dat de leidsters dankzij VIB in staat zijn om een taak, bijvoorbeeld brood smeren, ondergeschikt te maken aan de interactie met de kinderen. De leidster richt zich in de eerste plaats op de communicatie met de kinderen, de taak gebeurt tussendoor. Het belangrijkste effect is dat de leidsters de signalen van de kinderen beter zien. Een leidster merkte na VIB op: "Een kind vroeg steeds hetzelfde aan me. Ik vond hem zeurderig. Nu begrijp ik waarom hij het steeds opnieuw vroeg. Als je een signaal niet ontvangt, herhaalt een kind dat steeds. Ik kan er nu anders mee omgaan."

Een leidster van de babygroep vroeg zich af of je ook wat kunt met de principes van VIB in de omgang met baby's. De leidster is verbaast na het zien van de videobeelden. Baby's kunnen zich nog niet in woorden, maar wel op andere verbale wijzen al heel betekenisvol uiten. En baby's zijn ook heel sterk in het geven van non-verbale signalen: een handje dat ontspant tijdens het praten, oogcontact, iets of iemand volgen met de ogen. Het vraagt extra veel observatietalent van babyleidsters om te zien wat een baby aangeeft en daar op de juiste manier op te reageren.

"Maar je moet natuurlijk wel realistisch blijven", zegt Ardi. Om te voorkomen dat leidsters het te goed willen doen, zegt ze ook tegen de leidsters dat het onmogelijk is om alle signalen te zien.

[tussenkop] Ervaringen met video-interactiebegeleiding

De leidsters zijn allemaal positief over VIB als begeleidingsmethode. Ze praten onderling meer over het omgaan met kinderen en ze spreken elkaar er meer op aan. VIB biedt een kader waaraan leidsters hun handelen kunnen toetsen. Rosalie vertelt dat zij en haar collega vroeger een kind zonder meer corrigeerden als het iets vervelends deed. Nu is zo'n gebeurtenis een onderwerp van gesprek. Waarom doet het kind dit, waarom geeft het dat signaal af? Hoe kunnen we hem corrigeren met respect voor hem als persoon?

Bovendien geeft VIB meer plezier in het werk: "Elke dag heb je het druk, de dag vliegt voorbij, ook de leuke momenten. Doordat je met VIB de opnamen beeldje voor beeldje bekijkt, sta je veel meer stil bij wat er gebeurt." Een andere leidster is zo enthousiast dat zij nu is begonnen met de opleiding tot VIB'er.

Ardi vertelt dat ook de groeps- en themaoverleggen steeds meer in het licht van de VIB-principes plaats vinden en dat collega's die principes in de omgang met elkaar gaan toepassen. "Als een leidster iets aan een ander vraagt, zie je dat ze ontvangstbevestiging geeft en het contact mooi afrondt."

Het is moeilijk te zeggen wat de effecten op de kinderen zijn. Toch hebben de leidsters de stellige indruk dat de kinderen zich prettiger voelen. Het contact tussen kind en leidster heeft meer diepgang. Ardi: "Kinderen voelen zich begrepen en daardoor veilig; zo ontstaan kansen om te groeien."

De ouders zijn via de ouderkrant geïnformeerd over VIB en Ardi heeft een presentatie gehouden in de ouderraad. De ouders reageren met enige verbazing: "Dat jullie dit doen, dat er tijd voor is!" Voor de ouders is het wel heel belangrijk om te weten wat er met de video-opnamen gebeurt. De regel is dat de beelden enkel voor intern gebruik zijn. Alleen met toestemming van de ouders kunnen beelden aan anderen getoond worden.

Ardi heeft één keer de video-opname van een meisje aan haar ouders laten zien, omdat zij bezorgd waren over hun kind. De ouders omschreven hun dochter zelf als een 'bang vogeltje'. De videobeelden lieten zien hoe de leidster ruimte maakt voor dit meisje, zodat zij zich kan ontwikkelen en zichzelf kan zijn. De ouders waren onder de indruk; hierdoor is hun zorg helemaal weggenomen.

[tussenkop] Meer informatie

SKON te Maarssen; www.skon.nl